

PRESENCIA DEL LENGUATGE JURÍDIC
I ADMINISTRATIU ANDORRÀ EN LA SEGONA EDICIÓ
DEL *DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA*
DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Xavier RULL MURUZÀBAL

Universitat Rovira i Virgili

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

LA SEGONA EDICIÓ DEL DIEC I L'APORTACIÓ
DEL SERVEI DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA D'ANDORRA

L'any 1995 va aparèixer el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, considerat el diccionari normatiu.¹ Poc després de la seva aparició, l'Institut d'Estudis Catalans es va posar a treballar en la millora d'aquesta obra, amb vista a una segona edició.² Aquesta segona edició tenia raó de ser fonamentalment per dos motius:

— Primer, per la necessària actualització que cal fer en qualsevol obra lexicogràfica de referència. En efecte, la societat crea nous concep-

1. L'autor agraeix els comentaris i l'ajut de Ramon Sistac i del Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra en general i de Montserrat Planelles i Montserrat Badia en particular per a l'elaboració d'aquest article. Emprem aquestes sigles:

DIEC o DIEC1 = *Diccionari de la llengua catalana* (Institut d'Estudis Catalans, 1995).

DIEC2 = *Diccionari de la llengua catalana*, 2a ed. (Institut d'Estudis Catalans, 2007).

DCVB = *Diccionari català-valencià-balear* (de Mn. Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll, 1926-1962).

DLC3 = *Diccionari de la llengua catalana* (Enciclopèdia Catalana, 1993).

GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana* (Enciclopèdia Catalana, 1998).

2. A les Jornades d'estudi *El nord-occidental, entre dues llengües?* (Lleida, novembre del 1995), en l'acte de presentació del DIEC es va anunciar que l'Institut d'Estudis Catalans estava pensant a fer-ne la segona edició.

tes i noves denominacions que un diccionari general ha de recollir (i més avui dia, quan les innovacions tècniques i socials se succeeixen frenèticament). En aquest sentit, és obvi que, passats els anys, cal una actualització d'un diccionari de les característiques del DIEC.

- Segon, per la necessitat d'esmenar les incoherències o errades que s'hi han anat detectant, tant per part del mateix Institut d'Estudis Catalans com per part d'especialistes en llengua, com ara definicions mal fetes o incompletes, règim verbal mal resolt, aspectes tipogràfics tractats de manera incoherent, etc.

Així, l'any 2003 es va començar a donar publicitat sobre l'aparició propera de la segona edició del DIEC.

Des del Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra es va considerar que calia aprofitar la publicació del DIEC2 per revisar o actualitzar el vocabulari específic del Principat d'Andorra que figura al DIEC1. No s'ha de perdre de vista que, sent com és un estat independent, el Principat d'Andorra ha desenvolupat les seves pròpies figures jurídiques i administratives, algun cop diferents de les del Principat de Catalunya. Efectivament, encara que hi hagi elements que tenen el mateix origen, com *veguer* o *batlle*, aquests mots han acabat significat coses diferents en l'ordenament jurídic andorrà i en l'ordenament jurídic català.

És per això que, al final del 2003, el Servei de Política Lingüística andorrà va trametre a l'Institut d'Estudis Catalans un document, elaborat per Montserrat Badia i Xavier Rull, amb 40 propostes perquè fossin incloses al DIEC2. La Comissió de Lexicografia de l'Institut d'Estudis Catalans va acordar admetre-les gairebé totes.

Des del punt de vista conceptual, les aportacions que es van fer són de tres tipus:

- Vocabulari tradicional (sovint compartit amb altres comarques alpirinenques).
- Significats nous motivats per la realitat econòmica actual.
- Terminologia pròpia del llenguatge administratiu i jurídic andorrà.³

3. Pel que fa a la presència de terminologia administrativa en un diccionari, vegeu l'article d'Heraclia CASTELLÓN «El vocabulario administrativo y los diccionarios», *Revista de Llengua i Dret*, 32 (any 2000).

Des del punt de vista de tècnica lexicogràfica, les aportacions estaven formades tant per paraules concretes que no figuraven al DIEC1 com per nous significats de paraules que ja hi figuraven, noves subentrades, nous exemples, canvis en la marca d'obsolescència, indicacions morfològiques addicionals entre claudàtors, etc.

En la recerca es van aplegar diverses paraules típicament andorranes; però, lògicament, no es van incloure a la llista aquelles que ja recollia el DIEC1, com ara *síndic -a* 'president del Consell General o parlament andorrà' o *bander -a* 'guàrdia forestal' pel que fa al llenguatge jurídic i administratiu; i *posella* 'prestatge, lleixa' o *voliaina* 'floc, volva de neu' pel que fa al vocabulari tradicional.

EL VOCABULARI TRADICIONAL

En la recollida del vocabulari tradicional es va mirar sobretot que fossin paraules emblemàtiques del parlar andorrà —compartides o no per altres comarques alt-pirinenques—, reconegudes pels andorrans com a formes pròpies i oposades a altres formes usuals en la llengua estàndard. L'ús social d'aquests mots no va ser el criteri preponderant en la tria: cal tenir present que el model de llengua vehiculat per l'escola, la literatura o els mitjans de comunicació ha fet entrar noves maneres de dir que també són conegudes i utilitzades pels andorrans. Es volia, més aviat, donar reconeixement a unes paraules tradicionals, típiques i representatives del parlar andorrà (o alt-pirinenc). En qualsevol cas, convé precisar que totes les paraules i tots els significats proposats —fins i tot els de l'àmbit del vocabulari tradicional— són d'ús corrent entre andorrans, o bé són coneguts pels andorrans de manera generalitzada. En aquest sentit, no es van recollir paraules o significats desusats o desconeguts per la majoria d'andorrans (com algun terme de l'àmbit agropecuari només utilitzat per algunes persones grans), o que tenen un ús restringit en la parla quotidiana (és el cas de *plattillo* 'autobús interurbà'), o que, tot i estar documentats en estudis sobre el parlar andorrà, s'han localitzat en un indret reduït i amb pocs informants.⁴

També es va mirar, lògicament, que les propostes encaixessin amb els criteris establerts per l'Institut d'Estudis Catalans per a la inclusió de paraules

4. Hi ha recollit força vocabulari tradicional andorrà als llibres *El parlar d'Andorra*, de Rosalia PANTEBRE (Centre de la Cultura Catalana [d'Andorra], 1997) i *La llengua catalana a Andorra. Estudi dialectològic dels seus parlars rurals*, de Manel RIERA (Centre de Barcelona de l'Institut d'Estudis Andorrans, 1992).

d'abast dialectal com a sinònimes de paraules amb més extensió.⁵ Un d'aquests criteris és l'expressivitat: moltes de les propostes fetes són força expressives; és el cas de *pitavola*, *serenalla*, *aixarnola*, *guit*, *desencusa*, *trasteria*, etc.

Les paraules o expressions tradicionals que es van proposar (i que la Comissió de Lexicografia de l'Institut d'Estudis Catalans ha admès són):

- L'expressió *cap de casa* 'golfa'. Va com a subentrada dins de l'article del substantiu *cap*. L'expressió *cap de casa* també s'empra al Pallars, bé que en aquesta zona conviu amb *sotacoberta*.
- L'expressió *tabac espalillat* com a subentrada dins de *tabac* (el participi de passat *espalillat -ada* també s'entra al diccionari, però remet a *tabac*).
- El verb *botir-se* 'enutjar-se'. Es posa com a subaccepció de l'entrada *botir*, amb la marca gramatical *pron[ominal]* i l'exemple *Es bo-teix per no-res*.
- El verb *aconduir* 'menar (el bestiar) a un lloc determinat'. El DIEC2 ho remet a *conduir* (acc. 1.1).
- L'expressió *casa comuna* 'seu del comú d'una parròquia andorrana', com a subentrada de *casa*.
- El substantiu *donja* 'embotit fet amb la carn del coll del porc'.
- El substantiu *cascavellíc* 'fruit vermellós, semblant a la pruna' (la forma usual de la llengua parlada és *cascavellíco*) i el substantiu *cascavellíquer* 'planta que produeix cascavellícs'. Tots dos mots també són usals a l'Alt Urgell, la comarca veïna del Principat d'Andorra. A banda, el DCVB indica que es diu a molts altres indrets, com Puigcerdà, Vic, Lleida, la Conca de Barberà, Valls, Reus, Tarragona (en aquesta ciutat, amb la forma *cascavellíto* i *cascavellítter*), etc. El DCVB entra *cascavellét*, que és la forma amb què designen aquesta fruita a l'Empordà (segons Griera).
- El substantiu *carrota* 'pastanaga'. Aquest mot (amb la seva variant *carlota*) també s'usa al País Valencià i a la Catalunya Nord.
- El substantiu *pitavola* 'papallona'.
- El substantiu *serenalla* 'sargantana'.
- El substantiu *murga* 'múrgola'.⁶
- El substantiu *averia* 'impost sobre el bestiar menut'.

5. «Criteris sobre la incorporació de variants lexicals en el *Diccionari general*», *Documents de la Secció Filològica II* (Institut d'Estudis Catalans, 1992, pàg. 81-83).

6. Com que al DIEC1 ja hi ha una entrada amb la paraula *murga*, aquesta paraula queda entrada al DIEC2 com a *murga*².

- El substantiu *desencusa* ‘excusa’. Actualment és un mot corrent a les comarques de Ponent; el DCVB indica, a més, que també s'utilitza al Vallespir (Catalunya Nord).

Hi ha alguna paraula tradicional que la Comissió de Lexicografia de l'Institut d'Estudis Catalans no ha admès (indiquem que són formes rebutjades amb un asterisc):

- L'adjectiu *guit -a ‘persona o animal poc fiable’, que figura al DCVB, si bé no amb el mateix significat (el significat que trobem al Principat d'Andorra n'és una evolució).
- El substantiu *aixarnola ‘espurna’ (que no figura al DCVB). S'ha de precisar que no es pot confirmar l'encert de la grafia *aixarnola*, ja que, sense dades etimològiques, també podria grafia-se *eixarnola* i fins i tot *aixernola* o *eixernola*.⁷ En aquest cas, l'opció de l'Institut d'Estudis Catalans de no recollir aquest mot al diccionari està en part justificada.
- El substantiu *càbio ‘cabiró’, que figura al DCVB, si bé al costat de *càbiro*.
- El substantiu *clípol ‘autobús interurbà’ (que no figura al DCVB). És el nom d'una de les primeres empreses d'autobusos del Principat d'Andorra, format —sembla— com a acrònim dels noms propis *Climent* i *Pol*. Si es va incloure a la llista és per la seva alta tipicitat; el jovent andorrà, però, tot i conèixer el mot l'empra poc. (A més de *clípol*, un altre mot tradicional per a designar els autobusos interurbans és *platillo*. Aquest mot, però, ja no es va incloure a la llista de propostes.)
- El verb *desempanar ‘arreglar, apariar la pana d'un vehicle’ (que no figura al DCVB).
- El substantiu *trasteria ‘cosa inútil’ i ‘entremaliadura’ (que no figura al DCVB).
- El substantiu *llot ‘aportació monetària dels comuns al Consell General’ (que no figura al DCVB). Avui dia és una pràctica en desús. Si es va proposar és perquè es considera que la terminologia tributària d'èpoques pretèrites ha de figurar en un diccionari general (de fet, qualsevol diccionari general recull conceptes com *portatge*

7. Vegeu, comparativament, la vacil·lació que hi ha hagut en els diccionaris generals en escriure *enxaneta* ‘infant que s'enfila al capdamunt d'un castell humà’; el DLC3 escriu *anxaneta*, però el GDLC escriu *enxaneta*.

- ‘impost per passar una porta’, *emfiteusi*, *delme*, etc., terminologia que un historiador bé ha d’emprar en els seus textos).
- El substantiu *paniquesa ‘mostela’. Al DIEC1 ja hi ha *paniquera*. El DCVB recull *paniquera* i *paniquella* (totes dues localitzades a l’Alt Pirineu: Ribagorça, Pallars, Principat d’Andorra, etc.), però no recull *paniquesa*. Precisament el DCVB n’indica l’etimologia: de l’aragonès *paniquesa*, el qual s’ha format sobre l’expressió *pan y queso* (es deixava aquesta menja a la bestiola en qüestió perquè no ataqués l’aviram). L’argument de l’Institut d’Estudis Catalans per a rebutjar *paniquesa* (i també *paniquella*) és que *paniquera*, que ja figura al DIEC, és la forma més estesa.
  - El substantiu *buner bunera ‘persona que toca la buna’ (que no figura al DCVB). Es tracta d’un mot molt conegut pels andorrans, ja que entre les llegendes locals hi ha la del *buner* d’Ordino (que anant a Canillo va haver de refugiar-se dels llops en un arbre i només tocant la buna va poder escapar-se’n). Si els infants andorrans coneixen la contalla, era esperable que el mot figurés al DIEC2 per la seva tipicitat.

ELS SIGNIFICATS NOUS MOTIVATS PER LA REALITAT ECONÒMICA ACTUAL

El Principat d’Andorra ha experimentat un progrés notable durant la segona meitat del segle xx, en tots els àmbits: social, demogràfic, urbanístic, econòmic, infraestructural, ambiental, etc. Això ha fet que s’hagi generat una incipient innovació terminològica en el camp econòmic.

L’exemple més clar d’aquesta innovació terminològica és el substantiu femení *cava*, que al Principat d’Andorra indica els comerços i els magatzems de tabac (sovint es diu *cava de cigars*). Aquest significat nou de *cava* apareix al DIEC2, en una accepció pròpia, si bé sense definició; és a dir, només recollit en un exemple amb la indicació *p[er] ext[ensió]*.

Dos exemples més recents encara són *borda* i *pleta*. Tots dos designen, originàriament, construccions típiques del Pirineu destinades a guardar-hi el bestiar.⁸ Però actualment a l’Alt Pirineu (tant al Principat d’Andorra com

8. Segons el DLC3, *pleta* significa ‘lloc tancat on hom recull el bestiar que pastura al camp o a la muntanya’ i ‘clos, porció de terreny tancat generalment de paret, dins el qual pastura el bestiar’. Segons aquest mateix diccionari, *borda* significa ‘cabana, barraca, per a guardar palla, fems, eines de conreu, etc., o per a tancar-hi el bestiar les nits’ i ‘casa rústica, sucursal d’una masia’.

al Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, etc.) proliferen els restaurants anomenats *borda*; aleshores vol dir que són —o volen ser— restaurants típics de la regió. També proliferen les urbanitzacions aparentment típiques anomenades *pleta*; com a exemple tenim la *pleta de Saga* (vora Puigcerdà) i la *pleta d'Aravell* (vora la Seu d'Urgell). En definitiva, moltes bordes s'han reaprofitat com a restaurants, i en moltes pletes hom hi ha acabat construint urbanitzacions. Avui dia un andorrà (o un alt-pirinenc en general) pot arribar a dir que se'n va a sopar en una borda o que en tal indret hi volen fer una pleta (és a dir, construir una urbanització, encara que no hi hagués cap pleta —en el significat tradicional—).

La llista d'andorranismes proposats per al DIEC2 incloïa *borda* amb el significat de 'restaurant típic de l'Alt Pirineu', com una accepció més al costat del significat tradicional. En canvi, no incloïa *pleta* amb el sentit d'urbanització'. La raó és que el significat de 'restaurant' del mot *borda* ja havia estat més o menys reconegut per un diccionari amb segell oficial. En concret, el *Diccionari d'hoteleria i turisme* (elaborat pel Termcat i publicat l'any 2001 per Edicions 62, amb el patrocini de la Generalitat de Catalunya, el Govern de les Illes Balears i el Govern d'Andorra) recull *borda* i ho defineix amb el significat primigeni, però indica també que se sol usar per a designar restaurants típics de la regió alt-pirinenca. Per contra, el significat nou de *pleta* encara no ha estat reconegut en un diccionari terminològic.

S'ha de dir que, en la proposta del Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra, en realitat es consignaven dos significats nous per al mot *borda* (a banda del significat tradicional). Un, el reconegut pel *Diccionari d'hoteleria i turisme*, era 'restaurant típic d'Andorra i de l'Alt Pirineu, que sol ser una borda (acc. 1) rehabilitada, que conserva elements constructius com la fusta o la pedra'. L'altre era 'a Andorra, borda (acc. 1) rehabilitada com a segona residència, com a caseta per a anar-hi a fer àpats, etc., i que conserva elements constructius com la fusta o la pedra'.

LA TERMINOLOGIA PRÒPIA DEL LLENGUATGE ADMINISTRATIU I JURÍDIC ANDORRÀ

La part més important des del punt de vista institucional és el vocabulari propi de l'àmbit administratiu i jurídic. És evident que el diccionari normatiu de la llengua catalana ha de recollir i definir adequadament les figures jurídiques i administratives pròpies del Principat d'Andorra, com a estat que té el català com a única llengua oficial.

Cal dir que alguns mots són alhora propis del vocabulari tradicional i del llenguatge jurídic i administratiu. La raó és que l'ordenament jurídic andorrà es basa en part en l'organització socioeconòmica tradicional del Principat d'Andorra. Els exemples més clars són els de l'activitat agropecuària, com *eixivern* 'eixivernada', *peixena* 'zona aplegada on viu el bestiar a l'estiu' o *padral* 'registre d'animals de renda'. Tots tres, a més de ser paraules tradicionals, apareixen en les lleis i els reglaments del Principat d'Andorra.

L'Institut d'Estudis Catalans va acordar admetre totes les propostes que es van fer en aquest camp. Des del punt de vista de la tècnica lexicogràfica, hi havia aportacions de diversa mena:

1. En primer lloc, la proposta d'inclusió de noves paraules (o noves expressions com a subentrades):

- L'adjectiu (sovint substantivat en femení) *parapúblic -a*. El terme *empresa parapública* (o simplement *parapública*) és més o menys equivalent al terme *empresa pública* que es troba a Catalunya. Tres exemples de parapúbliques andorranes són Forces Elèctriques d'Andorra (FEDA), la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS) i el Servei de Telecomunicacions d'Andorra (STA). En la proposta del Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra es volia indicar clarament que l'adjectiu *parapúblic -a* podia substantivar-se (en forma femenina), ja que es diu *una parapública*; però la forma en què aquest terme apareix al DIEC2 només indica que és un adjectiu.
- El substantiu *arrest* 'acord de caràcter general que adopten alguns comuns un cop a l'any'. El *Vocabulari d'Andorra*, fet per Montserrat Badia, Rosabel Ganyet i Sergi Pérez (Govern d'Andorra, 1992), indica que prové del francès *arrêt*.
- L'expressió *foc i lloc*. El *foc i lloc* és l'equivalent parroquial andorrà de la contribució (impost local) dels municipis catalans. L'expressió es posa dins de l'entrada *foc* i dins de l'entrada *lloc* com una subentrada.
- El substantiu *cot* 'multa imposada per un consell andorrà per l'incompliment d'un deure'.⁹

9. Com que al DIEC1 ja hi ha dues entrades amb la paraula *cot* (marcades amb un superíndex: *cot¹* i *cot²*), aquesta paraula queda entrada al DIEC2 com a *cot²* (i l'anterior *cot²* passa a ser *cot³*).

- El substantiu *eixivern* ‘eixivernada’. Al DIEC2 simplement es remet a *eixivernada*.
- El substantiu *peixena* ‘zona alevada on viu el bestiar a l’estiu, per sobre dels 2.000 m’. Al DIEC2 simplement es remet a *pastura* (acc. 1.2).
- El substantiu *padral* ‘registre d’animals de renda’.
- El substantiu *consòrcia* ‘unió de persones que tenen un interès comú i que s’ajuden en cas de necessitat’. Es tracta també d’un terme tradicional en l’estructura social andorrana. Al DIEC2 simplement es remet a *consorci* (acc. 1).¹⁰
- El sintagma *raonador -a del ciutadà*, equivalent a l’*ombudsman* europeu, al defensor del poble espanyol, al síndic de greuges català o al justícia aragonès. Al DIEC1, el mot *raonador -a* ja està definit com a ‘defensor de la ciutadania’; però al Principat d’Andorra es diu amb l’expressió sencera, *raonador -a del ciutadà* (tot i que també es pot usar *raonador -a* sol). El DIEC2 recull, dins l’article *raonador*, totes dues formes.
- El substantiu *aute* ‘interlocutòria, document judicial que fa indicacions sobre qüestions incidentals o prèvies d’un procés judicial, sense que sigui necessària la sentència’. L’origen d’aquest mot és l’espanyol *auto*, el qual ha esdevingut un maldecap per als planificadors lingüístics, ja que s’ha traduït de manera irregular (alguns fins i tot en diuen *acte*). L’Institut d’Estudis Catalans,¹¹ tot i reconèixer que al Principat d’Andorra es diu *aute*, considera que és una forma que s’ha de rebutjar —com ja va fer Fabra—, i sosté que cal dir-ne *interlocutòria*, forma aprovada pel Consell Supervisor del Termcat (19-1-1998). Aquesta decisió és en part motivada per la correspondència amb altres llengües (anglès *interlocutory order*; francès *ordonnance interlocutoire*; italià *decisione interlocutoria*). Tanmateix, l’arrelament d’*aute* en el llenguatge jurídic andorrà és tan fort que es fa pràcticament impossible eradicar-lo. En aquest sentit, encara que el DIEC i el Termcat continuïn reconeixent només *interlocutòria*, els batlles

10. Que aquest terme forma part de l’imaginari andorrà ho demostra el fet que al nucli històric d’Andorra la Vella hi ha una *placeta de la Consòrcia*. El mot *consòrcia* també s’ha usat amb el significat de ‘conxorxa’.

11. «Els termes jurídics *acte/aute* i *interlocutòria*», *Documents de la Secció Filològica IV* (Institut d’Estudis Catalans, 2003, pàg. 13-16). L’acord reproduït en aquest document va ser el 17-4-1998.

i magistrats andorrans continuaran usant, amb tota probabilitat, *aute*: en aquest sentit, la tradició pesa molt, i per això se'n va proposar l'admissió.¹²

2. En segon lloc, la proposta d'afegiment d'un significat nou a una paraula ja existent al DIEC1:

- El substantiu *comú* 'corporació encarregada del govern i l'administració d'una parròquia' i 'edifici on hi ha aquesta corporació', que ve a ser l'equivalent dels ajuntaments de Catalunya (a l'Alguer també se'n diu *comú*). Tots dos sentits han acabat sent dues acepcions més dins de l'article de l'adjectiu *comú -una*.
- El substantiu *veïnat*, que a la parròquia de Canillo és una entitat administrativa local per sota del comú. Curiosament, al Principat d'Andorra existeix la figura del *quart*, que designa una entitat administrativa anàloga al veïnat, i que trobem en altres parròquies. Aquest significat ha de figurar en una subentrada específica, diferent del de 'conjunt de veïns' i del de 'població petita', perquè, encara que estigui en certa manera emparentat amb aquest segon significat, és un concepte administratiu específic.
- El substantiu *ordinació* 'norma d'un comú', equivalent més o menys a les ordenances municipals de Catalunya.
- El substantiu *manador -a* 'pregoner'.
- El substantiu *nunci núncia* 'conserge de l'administració pública'. Al DIEC2 es manté només la forma masculina en els primers significats, i el tercer —que és el nou— es posa la marca de doble gènere i després s'indica que el femení és *núncia*.
- El substantiu *providència* 'resolució d'un jutge en relació amb un tràmit processal'.
- L'adjectiu *parroquial* 'relatiu a una parròquia andorrana' (el DIEC1 esmenta, en aquesta definició, només les parròquies eclesiàstiques).
- Els substantius *batlle* 'jutge de primera instància' i *batllia* 'jutjat de primera instància'. A Catalunya, la Catalunya Nord, les Illes,

12. Hi ha processalistes que consideren erroni traduir l'espanyol *auto* per *interlocutòria*, perquè tan interlocutori és un *auto* com una *providència* (en català *providència*, forma que apareix al DIEC2). A banda, en l'àmbit de la Unió Europea el terme anglès *order* sol traduir-se en espanyol per *auto* —per tant, en català podria ser *interlocutòria*—; però una *order* també pot ser una resolució. (Informació apareguda a la llista de correu electrònic *Zèfir*, <<http://llogcat.com/zefir>>, diversos missatges, desembre del 2005.)

etc., el mot *batlle* ha acabat designant l'autoritat política del municipi (juntament amb *alcalde* i, a les comarques de Ponent, *paer en cap*). En canvi, al Principat d'Andorra *batlle* ha acabat designant el jutge de primera instància. En aquest cas concret, s'indica, mitjançant uns claudàtors, que en femení és invariable (*la batlle*); és una particularitat morfològica que diferencia aquest significat específic andorrà del significat que té en altres territoris (*la batllessa*).¹³

3. En tercer lloc, la proposta d'adequació morfològica d'alguna entrada:

- El substantiu *copríncep* només figura, al DIEC1, en masculí. La proposta que es va fer consistia a posar-hi la forma femenina: *copríncep coprincesa*, atès que avui dia una dona pot ocupar el càrrec de presidenta de la República francesa (i, a més, no es pot descartar que en un futur hi hagi bisbesses).
- En el cas del substantiu *batlle* 'jutge de primera instància', en proposar l'afegiment d'aquest significat al DIEC2 també s'indica que en femení és invariable (*la batlle*).

4. En quart lloc, la proposta d'afegiment d'un exemple il·lustratiu, que es considera necessari:

- A l'article *copríncep coprincesa* s'han afegit els exemples *copríncep francès* i *copríncep episcopal*. La raó és que aquestes són les denominacions exactes d'aquests dos càrrecs (i no es diu, per exemple, *~copríncep urgellenc* o *~copríncep espanyol*). Així s'eviten possibles vacil·lacions per part de persones que desconeixen la realitat institucional andorrana.¹⁴
- A l'article *cònsol* 'màxim representant polític d'una parròquia' (més o menys equivalent a *alcalde*) també s'hi han afegit els exemples *cònsol major* i *cònsol menor* (el segon és una mena de

13. De fet, *alcalde*, mot d'origen àrab, també està emparentat amb *alcaid* 'màxim responsable d'una presó'. Tots dos provenen d'*al-qadi* 'el jutge'.

14. Hi ha un articulista del diari espanyol *ABC* que va arribar a escriure (en una resposta al polític basc Xabier Arzalluz) que el bisbe d'Urgell és cap d'Estat del Principat d'Andorra en representació d'Espanya. Aquesta afirmació no respon a la realitat, ja que no hi ha cap disposició legal que estableixi per al bisbe d'Urgell aquest paper representatiu en nom de l'Estat espanyol. Si el bisbe d'Urgell és cap d'Estat del Principat d'Andorra és per una herència històrica pròpia, deslligada dels avatars polítics espanyols.

vicecònsol), que és la manera precisa com es designen aquests dos càrrecs.

5. En cinquè i darrer lloc, la modificació de les marques d'obsolescència:

- El substantiu *llevador llevadora* 'encarregat de portar els comptes o les anotacions d'entrades i sortides'. Aquest mot és viu avui dia al Principat d'Andorra, dins de l'administració dels quarts (subdivisions de les parròquies). Al DIEC1 hi havia, al principi de la definició, el mot «antigament». Al DIEC2 s'ha llevat aquest mot i s'ha afegit al final de la definició el segment «en els quarts andorrans».
- El substantiu *raonador -a*, que al DIEC1 tenia marca d'antic, i que al DIEC2 no l'hi té.
- El substantiu *veguer veguera* 'representant del copríncep', que ja és obsolet. Al Principat d'Andorra, fins al 1993 hi havia *veguers*, representants dels dos coprínceps.¹⁵ El DIEC1 recull aquest significat, sense indicar, però, que ja és obsolet (dit d'una altra manera: consultant el DIEC1 hom podria pensar que encara és una institució vigent). Amb l'aprovació de la Constitució d'Andorra (1993) aquesta figura va desaparèixer, i ara només hi ha un representant de cada copríncep (dits així, *representants*, una forma que podem considerar genèrica i que per tant no cal introduir-la al DIEC2 amb un significat específic).¹⁶

UN CAS PARTICULAR: ELS GENTILICIS

Dins del vocabulari tradicional hi ha un cas particular: els gentilicis. El DIEC1 només recull —segons s'indica en els criteris establerts per a la confecció d'aquest diccionari—¹⁷ els gentilicis de països, caps de comarca, ciutats

15. Al Principat d'Andorra, *veguer* ha mantingut el seu significat original, 'representant del senyor' (a l'edat mitjana, els *veguers* eren representants del rei al territori).

16. Amb l'aprovació de la Constitució d'Andorra (1993), algunes institucions i figures jurídiques van desaparèixer, com els veedors (una mena de jutges) o els *veguers*. La desaparició d'aquest vocabulari va motivar la publicació del *Vocabulari d'Andorra*, fet per Montserrat BADIA, Rosabel GANYET i Sergi PÉREZ (Govern d'Andorra, 1992), un llibre que recull les figures tradicionals del llenguatge jurídic i administratiu andorrà.

17. «L'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana*. Criteris aprovats per la Secció Filològica», *Documents de la Secció Filològica III* (Institut d'Estudis Catalans, 1996, pàg. 11-53).

importants, etc. Per tant, també inclou *andorrà -ana*. No inclou, doncs, altres gentilicis del Principat d'Andorra, de la mateixa manera que no inclou els gentilicis de tots els municipis catalans, valencians, balears, nord-catalans, etc.

Des del Servei de Política Lingüística es va considerar que calia posar al DIEC2 els gentilicis andorrans que no són predictibles o esperables per a una persona que no els coneix. És el cas del gentilici de Sant Julià de Lòria, *lauredià -ana* (a partir de *Lauredia*, forma llatina de Lòria); i del gentilici d'Encamp, *encampadà -ana*.¹⁸ Atès que ja hi havia d'entrada *andorrà -ana*, també es va considerar que era preferible incloure-hi els altres quatre gentilicis, ja que si dels set gentilicis andorrans el DIEC2 en recull tres i en deixa fora quatre, es dona una imatge d'incongruència. Per això, a la llista s'hi van posar els gentilicis de totes les parròquies (no s'hi va posar el d'Andorra, perquè ja figura al DIEC1):

- *canillenc -a* (Canillo)
- *encampadà -ana* (Encamp)
- *ordinenc -a* (Ordino)
- *massanenc -a* (la Massana)
- *lauredià -ana* (Sant Julià de Lòria)
- *escaldenc -a* (Escaldes-Engordany).¹⁹

Malgrat tot, les divergències sobre la grafia de *massanenc -a* ha fet que l'Institut d'Estudis Catalans decidís aparcar la inclusió d'aquests gentilicis. L'Institut d'Estudis Catalans considera que cal escriure *la Maçana* —com fa la *Gran enciclopèdia catalana*—, atès que l'ètim és *illa Matiana* i que al DIEC1 ja hi figura el substantiu comú *maçana*, 'poma'. Per tant, també caldria escriure *maçanenc -a*. Amb tot, la grafia *la Massana* té molta tradició, i

18. Aquest criteri potser s'hauria de fer extensiu a altres gentilicis impredecibles, particulars o únics. Per això, un diccionari de consulta general també hauria de recollir gentilicis com *ponsic -a* 'de Ponts', *rosetic -a* 'de Roses', *solleric -a* 'de Sòller', *trempolí -ina* 'de Tremp' (que podem considerar irregular encara que també existeixen *caspolí -ina* 'de Casp' i *franjolí -ina* 'de la Franja'), *flixanc -a* 'de Flix' (en la llengua parlada el masculí és *flixanco*), *benicarland -a* 'de Benicarló' (en la llengua parlada el masculí és *benicarlando*), *aiguatèbiat -ada* 'd'Aiguatèbia', *fontpedrosat -ada* 'de Fontpedrosa' i potser *canareu -eua* 'd'Alcanar' (al DLC3 aquest gentilici apareix mal representat, ja que dona a entendre que el femení és *canareua*, forma inexistent: el que es diu és *canareva* o *canareua*; al GDLC això ja està corregit i hi surt *canareu -eva*).

19. L'Institut d'Estudis Catalans prefereix escriure —com fa també la *Gran enciclopèdia catalana*— el nom d'aquesta parròquia així: *les Escaldes i Engordany*. Amb tot, l'única grafia emprada al Principat d'Andorra és *Escaldes-Engordany*.

fins i tot el Consell General —el parlament andorrà— va aprovar la grafia amb doble essa (març del 1976), a partir de la petició dels autors de la *Geografia i diccionari geogràfic de les valls d'Andorra* (Bonaventura Adellach i Ramon Ganyet; Consell General, 1977, pàg. 190), que plantejaven si s'havia d'escriure amb ç. Això crea un conflicte —si se'n pot dir així— entre el parlament sobirà andorrà i la institució que té la capacitat normativa sobre la llengua catalana. D'altra banda, des de l'any 2004 funciona la Comissió de Toponímia d'Andorra, integrada per representants del Govern (Servei de Cartografia del Ministeri d'Urbanisme i Ordenament Territorial, Servei de Política Lingüística, Arxiu Nacional d'Andorra), de l'Institut d'Estudis Andorrans i de les set parròquies.²⁰ Aquesta Comissió treballa en l'elaboració d'un *Nomenclàtor d'Andorra*, i haurà de fixar la forma definitiva del topònim *la Massana*. En aquest sentit, si la Comissió de Toponímia d'Andorra acaba fixant la grafia *la Massana* (sent fidel a allò que el Consell General ha establert i partint del fet que autors com Moreu-Rey consideren que la tradició és un element importantíssim en la fixació gràfica d'un topònim), la grafia *maçanenc -a* del DIEC2 seria obsoleta al cap de molt poc de publicar-se aquest diccionari.

Per tot plegat, el Servei de Política Lingüística va considerar que era preferible posar el gentilici de *la Massana* en quarantena, i això va fer que l'Institut d'Estudis Catalans acabés preferint no posar-hi gentilicis andorrans, llevat d'*andorrà -ana*, que ja figurava al DIEC1. En tot cas, s'ha modificat la definició d'aquest mot: si al DIEC1 indica que és «relatiu o pertanyent a Andorra o als seus habitants», al DIEC2 indica que és «relatiu o pertanyent al Principat d'Andorra o a la població d'Andorra la Vella o als seus habitants».²¹

20. Per a més dades sobre la tasca de la Comissió de Toponímia d'Andorra i sobre els criteris i els problemes de la fixació gràfica de topònims (incloent-hi les tensions en el triangle format per la tradició, la forma oral popular i l'etimologia), consulteu l'article «El Nomenclàtor d'Andorra: un projecte interdisciplinari per a la consolidació de la toponímia andorrana» (*Treballs de Sociolingüística Catalana*, número monogràfic sobre la situació sociolingüística del Principat d'Andorra, en premsa) de Xavier Rull. En aquest treball es recullen i comenten les aportacions d'autors precedents (Moreu-Rey, Coromines, Moll & Tort, Moran, Rabella, Amigó, Sistac, Turull, Giralt, Terrado, Bibiloni, Aguiló, Ribes i Marí, Veny, Peytavi, Becat, Ruaix, etc.).

21. En qualsevol cas, l'existència del *Diccionari dels gentilicis catalans*, d'August BOVER (Edicions 62, 1996), ja permet resoldre els dubtes sobre aquest tipus de mots.

A banda del que s'ha exposat també hi havia la possibilitat de plantejar altres propostes, que no van materialitzar-se per raons diverses. N'és un exemple el substantiu *defens*. El DLC3 entra aquest mot, indicant que és un terme propi del dret andorrà que vol dir 'acció de privar que el bestiar públic pugui pasturar en un predi, o que pugui fer-ho sense pagar' (el verb *defensar* significava antigament 'prohibir'). Com que aquest terme no figura al DIEC1, se'n podia haver proposat la inclusió al DIEC2. Però abans calia fer un buidatge de textos jurídics i administratius andorrans amb l'objectiu de verificar l'ús i l'abast exacte del terme, tasca que requeria força dedicació. D'altra banda, el fet que *defens* figuri en un diccionari de referència com és el d'Enciclopèdia Catalana en fa menys preemptòria la inclusió en el DIEC2.

Un cas semblant és el nom femení *fresa*. El DIEC el recull només amb el sentit d'acció de fresar' (*fresar* significa 'pondre ous', aplicat a peixos i amfibis); però és un terme que pot tenir altres usos. Així, el GDLC indica que també vol dir 'època de fresar' i 'conjunt d'ous posts'. Al Principat d'Andorra aquest terme també indica 'lloc on els peixos fresen'; i així se sol utilitzar en reglaments i documents administratius. Potser el diccionari normatiu hauria de consignar també aquest significat; però ja existeix el nom masculí *fres* 'lloc on els peixos fresen' (reconegut pel DIEC1 i per altres diccionaris); i per tant es va considerar oportú aparcar aquest cas, si més no de moment.²²

Igualment, es podia haver afegit informació sobre l'ús de determinats mots que figuren al DIEC1, com ara *treta*. El DIEC1 inclou aquest substantiu i ho defineix com 'acció de treure'.²³ En els documents administratius andorrans i altres textos —com actes de reunions de veïns— és habitual veure-hi escrit *treta de neu*. Fóra interessant que el DIEC2 recollís aquest exemple, no tan sols perquè il·lustra clarament l'ús del mot *treta*, sinó perquè potser és el context en què s'utilitza més. A pesar d'això, però, que l'expressió *treta de neu* figuri com a exemple dins de l'entrada *treta* representa una aportació minsa en comparació amb altres qüestions més preemptòries, com l'actualització morfològica del mot *copríncep*.

22. El DCVB indica que *fres*, a banda de significar 'indret on es fresa', també significava 'acció de fresar'.

23. És un participi de passat en femení habilitat com a substantiu. Compareu-ho amb *pujada* 'el fet de pujar', *remuntada* 'el fet de remuntar', *caiguda* 'el fet de caure', *sortida* 'el fet de sortir', *fosa* 'el fet de fondre's', *partida* 'el fet de partir', etc.

Finalment, es va donar informació sintàctica relativa al verb *tornar*, referent a la possibilitat de posposició quan actua d'auxiliar en certes estructures (*Que vols anar a esquiar, tornar?* en comptes de *Que vols tornar a anar a esquiar?*).²⁴ Es va incloure aquesta informació no tan sols per si l'Institut d'Estudis Catalans creia adequat afegir al diccionari un exemple amb posposició (cosa que al final no es farà), sinó sobretot perquè aquesta institució en tingués coneixement, amb vista al seu tractament en altres obres prescriptives com ara el volum de sintaxi de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (actualment en elaboració).

ANNEX: ANDORRANISMES ADMESOS
A LA 2A EDICIÓ DEL DICIONARI NORMATIU

- aconduir** *v tr* [...] Conduir (acc. 1.1).
- andorrà -ana** *adj i m i f* [...] **2** Relatiu o pertanyent al Principat d'Andorra o a la població d'Andorra la Vella o als seus habitants.²⁵
- arrest** *m* [...] **3** Acord de caràcter general que adopten alguns comuns d'Andorra generalment un cop l'any.
- aute** *m* En el dret processal andorrà, interlocutòria.
- averia** *f* **1** Haveria. **2** Impost andorrà que gravava el bestiar menut.
- batlle batlessa** *m i f* [...] **2 m i f** [**f batlle**] Jutge de primera instància d'Andorra.
- batllia** *f* [...] **3 f** Jutjat de primera instància d'Andorra.
- botir** *v intr* [...] **4 intr pron** Enutjar-se. *Es boteix per no-res.*
- cap**¹ *m* [...] **cap de casa** Golfà.
- carrota** *f* Pastanaga (acc. 1).
- casa** *f* [...] **casa comuna** Casa de la vila.
- cascavellic** *m* Pruna petita i rodona de color purpuri.
- cascavelliquier** *m* Prunera d'una varietat que produeix els cascavellics.
- cava** *f* [...] **2 2 P EXT** *Una cava de cigars.*
- comú -una** *adj* [...] *m* [...] **5 4** Corporació encarregada del govern i l'administració d'una parròquia d'Andorra. **5** Edifici del comú d'una parròquia.

24. Manel ANGLADA (*Arrels d'Andorra. Prehistòria d'Andorra a través dels noms de lloc*, Editorial Andorra, 1993), dóna compte d'aquest fenomen —també el localitza a la Cerdanya—: «Un fenomen de trasllat del verb *tornar* (repetir), que ja coneixíem de la Cerdanya, molt freqüent: *Lo nen astossegue molt, tornar.*» (pàg. 144).

25. La novetat és la distinció, a la definició, entre *Principat d'Andorra* (el país) i *Andorra la Vella* (la localitat).

cònsol *m i f* [...] | Representant dels consells de parròquia o de comú d'Andorra. *Cònsol major. Cònsol menor.*²⁶

consòrcia *f* [...] **2** Consorci (acc. 1).

copríncep copríncesa *m i f* Persona que copresideix el Principat d'Andorra. *Copríncep episcopal, copríncep francès.*²⁷

cot² *m* Multa imposada per un consell andorrà per l'incompliment d'un deure.

desencusa *f* Excusa, raó que algú exposa al seu interlocutor per tal de desentendre's d'un compromís.

donja *f* Embotit fet amb carn del coll del porc, típic d'Andorra.

eixivern *m* Eixivernada.

espallilat -ada *adj* V. *tabac espallilat.*

foc *m* [...] **foc i lloc** Contribució de caràcter comunal d'Andorra que es fa per raó de la casa com a lloc de residència.²⁸

llevador² **llevadora** *m i f* [...] **1 5** Encarregat de portar els comptes o les anotacions d'entrades i sortides en els quarts andorrans.²⁹

manador -a *adj* [...] *m i f* Pregoner d'un comú d'Andorra.

murga² *f* Múrgola.

nunci *m* [...] **2** *m i f* [fem. **núncia**] Conserge de l'Administració pública d'Andorra.

ordinació *f* **1** Norma dictada per un comú d'Andorra.

padral *m* Registre d'animals de renda que es crien a les explotacions del Principat d'Andorra.

parapúblic -a *adj* Que és de titularitat pública però que es regeix majoritàriament pel dret privat. *Una empresa, organització, entitat, parapúbliques.*

parroquial *adj* [...] **2** Relatiu o pertanyent a la parròquia andorrana.

peixena *f* Pastura (acc. 1.2).

pitavola *f* Papallona (acc. 1).

providència *f* [...] **3** Resolució dictada per un jutge o per un tribunal per a la tramitació d'un afer.

raonador -a **2 1** Defensor dels interessos dels ciutadans d'Andorra, especialment davant dels abusos de les autoritats i de l'Administració pública. **2 2** *raonador del ciutadà* Raonador (acc. 2.1).

serenalla *f* Sargantana (acc. 1).

tabac *m* [...] **1 3** *tabac espallilat* Tabac sense els nervis de les fulles, preparat per a ser transformat en cigarret.

26. La novetat és l'afegiment dels exemples.

27. L'Institut d'Estudis Catalans també n'ha simplificat la definició.

28. Aquesta subentrada també figura a l'entrada *lloc*.

29. La novetat és que es lleva el mot «antigament» de la definició i s'hi afegeix al final l'expressió «en els quarts andorrans».

veguer **veguera** 1 *m i f* OBS. Representant d'un copríncep.³⁰
veïnat¹ *m* [...] 2 2 Subdivisió administrativa de la parròquia andorrana de Canillo.

—abstract / resumen—

PRESENCE OF THE LEGAL AND
ADMINISTRATIVE LANGUAGE OF
ANDORRA IN THE SECOND EDITION OF
THE *DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA*,
PUBLISHED BY THE INSTITUT D'ESTUDIS
CATALANS

Xavier RULL MURUZÀBAL

The appearance of the second edition of the *Diccionari de la llengua catalana* from the Institut d'Estudis Catalans (March, 2007) was an excellent opportunity to update the political and administrative language terms from Andorra contained in the dictionary. Among other revisions, some concepts that are no longer applicable, such as *veguer*, have been eliminated, while other concepts have been added, such as *aute*. Information regarding some of the entries, such as *batlle*, has been improved, and new entries have been added to reflect morphological variants, such as *coprincesa* (the feminine of *copríncep*). The editors of the dictionary have also taken advantage of the publication of the new edition to include a few terms that reflect typically Andorran and Upper Pyrenean ways of speaking, because of the symbolic importance such terms have for the Andorrans.

PRESENCIA DEL LENGUAJE JURÍDICO
Y ADMINISTRATIVO ANDORRANO
EN LA SEGUNDA EDICIÓN DEL
DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA
DEL INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Xavier RULL MURUZÀBAL

La aparición de la segunda edición del *Diccionari de la llengua catalana* del Institut d'Estudis Catalans (marzo del 2007) era una ocasión excelente para poner al día la terminología propia del lenguaje político y administrativo de Andorra presente en este diccionario. Entre otros retoques, cabe destacar la supresión de algunos conceptos que han perdido vigencia, como *veguer*; la entrada de algún otro concepto, como *aute*; la mejora de la información de otros conceptos, como *batlle*; y la entrada de variantes morfológicas, como *coprincesa* (femenino de *copríncep*). De paso, se ha aprovechado para incluir algún otro término propio del lenguaje popular típicamente andorrano y alto-pirenaico, por su importancia simbólica para los andorranos.

30. La novetat és que la definició anterior no indicava que era un terme obsolet (hi deia tan sols «A Andorra, representant dels coprínceps (un per cadascun) episcopat i francès»).